

TURIZM INFRATUZILMASI VA TARIXIY MUHITNI SAQLASH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Shodimurodova Nigina Raximjon qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Tarix fakulteti talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada turizm infratuzilmasini rivojlantirish va tarixiy muhitni saqlash o'rtasidagi muvozanat masalalari tahlil qilinadi. Unda O'zbekiston tajribasi asosida barqaror turizm, davlat siyosati va raqamli texnologiyalarning o'rni yoritib beriladi. Shuningdek, tarixiy merosni asrab qolish bilan birga turizm salohiyatini oshirishning zamonaviy yondashuvlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: turizm infratuzilmasi, tarixiy muhit, madaniy meros, barqaror turizm, raqamlashtirish, O'zbekiston tajribasi, integratsiyalashgan yondashuv.

Globalashuv jarayonida turizm jahon iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, boy tarixiy va madaniy merosga ega mamlakatlar uchun bu soha iqtisodiy o'sishning muhim drayveri bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekiston ham ana shunday davlatlardan biri bo'lib, qadimiy shaharlar va noyob me'moriy yodgorliklarga ega. Shu bilan birga, turizm oqimining ortishi tarixiy muhitga bosimni kuchaytirib, uni saqlash masalasini dolzarb muammoga aylantirmoqda.

Turizm infratuzilmasining roli va uning ta'siri. Turizm infratuzilmasi sayyohlik faoliyatining asosini tashkil etadi. U transport tizimi, mehmonxonalar, umumiy ovqatlanish maskanlari, kommunikatsiya vositalari va raqamli xizmatlarni o'z ichiga oladi. Masalan, Samarqand shahrida aeroport,

temiryo'l va mehmonxona infratuzilmasining modernizatsiyasi natijasida xalqaro turizm keskin rivojlandi.

Biroq tarixiy hududlarda infratuzilmani rivojlantirishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Noto'g'ri rejalashtirilgan qurilishlar tarixiy obidalarning vizual yaxlitligiga zarar yetkazishi mumkin (1, 52-b.). Bu esa nafaqat estetik muhitni buzadi, balki obidaning tarixiy qiymatini ham pasaytiradi. Shu sababli zamonaviy qurilishlar tarixiy muhit bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilishi zarur, aks holda turizm rivoji o'zining asosiy resursini yo'qotishi mumkin.

Tarixiy muhitni saqlash va dolzarb muammolar. Tarixiy muhitni saqlash masalasi faqat obidalarni restavratsiya qilish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon shahar muhitining yaxlitligini, undagi ijtimoiy va madaniy hayotni saqlashni ham o'z ichiga oladi. Masalan, Buxoro va Xiva shaharlarida tarixiy markazlar alohida muhofaza qilinadi.

Turizmning ortishi bilan bir qator muammolar yuzaga keladi: obidalarning yemirilishi, infratuzilma yuklamasining oshishi, mahalliy aholining turmush tarziga ta'sir va madaniy muhitning tijoratlashuvi (2, 87-b.). Bu jarayon uzoq muddatda tarixiy hududning asl qiyofasini o'zgartirib yuborishi mumkin. Shuning uchun turizmni boshqarishda qat'iy nazorat va ilmiy asoslangan yondashuv zarur bo'ladi.

Davlat siyosati va normativ-huquqiy asos. O'zbekistonda turizmni rivojlantirish va madaniy merosni asrash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Xususan, Vazirlar Mahkamasining turizm infratuzilmasini rivojlantirishga qaratilgan qarorlari bu borada muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, turizm infratuzilmasini rivojlantirishga oid qarorlar hududlarda yangi turistik obyektlar qurish, transport tizimini yaxshilash va xizmatlar sifatini oshirishni nazarda tutadi (3, 3-b.). Bu esa mamlakatning turistik jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga,

ushbu qarorlar tarixiy hududlarda qurilish ishlarini tartibga solish orqali merosni saqlashni ham ko'zda tutadi.

Turizmni boshqarishda so'nggi yillarda "yuklama chegarasi" tushunchasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bu yondashuvga ko'ra, har bir tarixiy hudud bir vaqtning o'zida qabul qila oladigan sayyohlar soni ilmiy asosda belgilanishi lozim. Aks holda, ortiqcha tashriflar obidalar infratuzilmasiga zarar yetkazib, ularning tez eskirishiga olib keladi. Shu sababli ko'plab tarixiy shaharlar tashriflarni oldindan bron qilish tizimi yoki vaqt bo'yicha cheklash mexanizmlarini joriy etmoqda. Bu usul nafaqat obidalarni himoya qiladi, balki sayyohlar uchun ham sifatliroq tajriba yaratadi.

Shuningdek, madaniy meros obyektlarini muhofaza qilishga qaratilgan qarorlar restavratsiya va konservatsiya ishlarini ilmiy asosda olib borishni talab qiladi (4, 6-b.). Bu yondashuv obidalarni asl holicha saqlashga imkon beradi. Natijada tarixiy yodgorliklar nafaqat bugungi, balki kelajak avlodlar uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Barqaror turizm va muvozanat tamoyili. Barqaror turizm konsepsiyasi bugungi kunda turizm rivojining asosiy yo'nalishiga aylanib bormoqda. Bu yondashuv iqtisodiy foyda bilan bir qatorda ekologik va madaniy barqarorlikni ham ta'minlashni nazarda tutadi. Masalan, Xiva shahridagi Ichan-Qal'a hududida transport harakati cheklangan (5, 134-b.). Bu tarixiy muhitni saqlashga xizmat qiladigan muhim choradir. Shu bilan birga, piyodalar uchun qulay sharoitlar yaratilgani sayyohlar tajribasini yanada boyitadi va hududning jozibadorligini oshiradi.

Yana bir muhim yo'nalish — mahalliy hunarmandchilik va an'anaviy madaniyatni turizm bilan uyg'unlashtirishdir. Tarixiy hududlarda faqat me'moriy obidalarni saqlash yetarli emas, balki u yerda shakllangan madaniy muhitni ham rivojlantirish zarur. Masalan, milliy hunarmandchilik markazlari, an'anaviy festivallar va ustaxonalar turizmning tarkibiy qismiga aylansa, bu mahalliy aholi uchun qo'shimcha daromad manbai bo'ladi. Natijada turizm

faqat tashqi tomoshaga emas, balki haqiqiy madaniy tajribaga aylanishi mumkin.

Raqamli texnologiyalar va innovatsiyalar. Raqamlashtirish jarayoni turizm sohasida ham yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Virtual ekskursiyalar, mobil ilovalar va audio gidlar sayyohlar uchun qulaylik yaratadi. Masalan, Toshkent shahrida ayrim muzeylarda raqamli gid tizimlari joriy etilgan (6, 201-b.).

Bu texnologiyalar tashrif buyuruvchilarga kengroq ma'lumot olish imkonini beradi. Shu bilan birga, obidalarga ortiqcha jismoniy yuk tushishini kamaytiradi. Natijada tarixiy obyektlar uzoq muddat davomida yaxshi saqlanishi ta'minlanadi.

Integratsiyalashgan yondashuv zarurati. Turizmni rivojlantirish jarayonida turli soha mutaxassislarining hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Arxeologlar, tarixchilar, urbanistlar va ekologlar birgalikda ishlagan holda infratuzilma va merosni saqlash o'rtasida muvozanatni ta'minlash mumkin.

Shuningdek, mahalliy aholining manfaatlarini hisobga olish ham zarur. Chunki tarixiy hududlar nafaqat sayyohlar uchun, balki u yerda yashovchi aholi uchun ham yashash makoni hisoblanadi. Shu bois har qanday rivojlanish loyihasi ijtimoiy omillarni ham inobatga olishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, Turizm infratuzilmasi va tarixiy muhit o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, to'g'ri rejalashtirilgan siyosat, ilmiy yondashuv va zamonaviy texnologiyalar yordamida bu muvozanatga erishish mumkin.

Kelajakda turizm rivoji faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki madaniy merosning qay darajada asrab qolingani bilan ham baholanadi. Shu ma'noda, har bir infratuzilma loyihasi tarix va zamonaviylik o'rtasidagi nozik bog'liqlikni hisobga olgan holda amalga oshirilishi zarur. Faqat shundagina

turizm haqiqiy barqaror rivojlanish omiliga aylanadi va milliy merosni boyituvchi kuch sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Karimov A. Madaniy meros va turizm. Toshkent: Fan. 2020.
- 2.Rasulov Sh. Turizm geografiyasi. Toshkent: Universitet. 2019.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Turizm infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, 2018.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilishni takomillashtirish to'g'risida"gi qarori. 2019.
- 5.Xudoyberdiyev J. O'zbekistonda barqaror turizm. Samarqand. 2021.
- 6.Ismoilov B. Raqamli turizm texnologiyalari. Toshkent. 2022.